

Gelderse rozen en sneeuwballen

*In het najaar is Gelderse roos (*Viburnum opulus*) op zijn best. Het blad verschiet dan in fraaie herfstkleuren waar vuurrode bessen bovenuit knallen.*

Gelukkig blijven die bessen nog wel een tijd hangen; ze smaken zo bitter dat de vogels ze eerst maar met rust laten. Wat schrijven de oude tuinbazen over Gelderse roos en komt hij echt uit Gelderland?

*In dit artikel duiken we in de historie van deze fraaie inheemse heester. Ook de variëteit 'Roseum' met zijn bolronde bloemen en het zuidelijker groeiende broertje, de wollige sneeuwbal (*Viburnum lantana*) komen aan bod.*

Tekst: Deyke van Donkelaar

Foto's: van Donkelaar Groenadvies

'Gelijk een witte Roose'

Zoals bij meer soorten is de naamgeving in verschillende historische boeken niet eenduidig. Meerdere namen zoals 'Swelckenhout' en 'Water-vlier' worden genoemd. Met de naam Gelderse roos werd zowel de enkelbloemige als de bolronde, roosachtige bloemen van de cultivar 'Roseum' bedoeld, hoewel die naam beter bij de laatste past. De Vlaamse botanicus Matthias de l' Obel (1538-1616) noteert in zijn Cruydtboeck dat deze plant in groei- en bladvorm gelijk is aan de inheemse soort maar

dat 'de bloem dobbel is ende schoone gelijk een witte Roose'. Zijn conclusie: 'De Gelderse Roose-boom is lustiger om sien'.

In het Huishoudelyk woordboek van M. Noël Chomel (1633-1712) wordt duidelijk waarom de plant Gelderse roos genoemd wordt: 'In Gelderland is deselve gemeen (algemeen), waar van zij den naam heeft'. Maar dan schrijft hij, weer wat tegenstrijdig, de plant komt ook 'in het Sticht (Utrecht), in Overijssel en Vriesland overvloedig voor'. De variëteit 'Roseum' noemt hij 'Sneeuwballen' of 'Balroozen'. Hij komt ze niet tegen in het veld maar enkel 'tot versiering der tuinen of wallen van Plantagiene'. Dat deze 'Balroos' een geliefde tuinheester is, blijkt uit de voorraadlijst van het Handelscomitee Boskoop uit 1897-1898. Daar word hij als struik, op halfstam, hoogstam en zelfs in pyramide vorm aangeboden.

Gelderse roos variëteit 'Roseum'

Dubbele vorm van Gelderse roos. (Uit: Hortus Eystettensis van Basilius Besler (1613))

Als snijbloem

Net als sering en amandelboom-pje is de dubbelbloemige variëteit vanaf januari te koop als snijbloem. In deze specifieke trekheesterteelt

worden de struiken in het najaar opgerooid en in kassen gezet. Hierdoor lopen de bloemen vervroegd uit en worden afgesneden en geveild. Aalsmeer en Boskoop zijn van oudsher belangrijke plekken voor deze specifieke teelt.

'Walgeijk van smaak'

Gelderse roos groeit uit tot een grote struik en vestigt zich graag op een vochtige, licht beschaduwde plek, in de bosrand dus. De plant bloeit in dezelfde tijd als vlier en fluitenkruid, wat later dan de meeste voorjaarsbloeiende heesters zoals krentenboom en vogelkers. De bloem lijkt ook wat op die van vlier, een plat scherm met romig-witte bloemetjes. Niet zo gek, ze zijn familie van elkaar (Adoxaceae). Rond de petieterige binnenste bloemen met meeldraden en stampers ligt een krans van brede schijn-

Wollige sneeuwbal

De Wollige sneeuwbal (*Viburnum lantana*) groeit op enkele plekken in de duinen en in Zuid-Limburg. Zijn verspreidingsgebied omvat het zuidelijk deel van Europa tot in Noord Afrika. Bij ons kom je hem als sierheester op verschillende oude landgoederen en tuinen tegen. Chomel noemt de soort 'Viorne' en noteert: 'De Groeiplaats is in kleijige Heggen der Zuidelijke deelen van Europa'. Na een opsomming van diverse gebruiksdoelen schrijft hij: 'Meest echter, word dit Gewas, wegens het sieraad der Bloemen, in de Tuinen gehouden'. Na de bloei met witte bloemetjes vormen zich kleine zwarte bessen. Deze sneeuwbal is een mooie, bescheiden heester die veel meer toegepast mag worden, als solitair of in een gemengde haag.

Wollige sneeuwbal

bloemen. Deze dienen enkel voor de show, ze lokken onder andere zweefvliegen, kevers en vlinders. In de herfst kleuren de bessen intens rood en zien er aanlokkelijk uit. Maar schijn bedriegt, ze smaken heel vies. 'Walgelig van smaak', merkt Chomel op. 'De besiene hebben een wijn achtig bitter sap, des men daar van tot een braakmiddel gebruik kan maken'. De Boskoopse

boomkweker Cornelis de Vos ziet daar wel een voordeel in. 'Die bessen toch versieren den geheelen winter den tuin, daar zij slechts in nood door de vogelen gegeten worden'. Pas na de vorst schijnen ze iets smakelijker te worden, lijsters en pestvogels eten ze dan.

Gelderse roos in je tuin

De Gelderse roos is een fraaie hees-

ter in je tuin en groeit, vrij in de ruimte, mooi uit.

Zet de struik liever niet in de diepe schaduw, maar geef hem een (half) zonnige plek waar hij evenwichtig kan uitgroeien en mooie herfstkleuren krijgt. Gelderse roos is ook een mooie aanvulling voor een vogelbosje of gemengde haag. Er is ook een kleinere vorm verkrijgbaar die iets meer dan een meter hoog wordt (*V. opulus* 'Compactum'). De dubbele vorm (*V. opulus* 'Roseum') komt goed tot zijn recht als solitaire struik. Van de enkelbloemige Gelderse roos is autochtoon plantmateriaal verkrijgbaar (zie rassenlijstbomen.nl).

Van Donkelaar Groenadvies is een bureau voor ecologisch en historisch groen, aangesloten bij Wilde Weelde. www.ruurdvandonkelaar.nl.

Gelderse roos met stralende randbloemen en rozenkever